

Beste familie, vrienden en gasten,

We zijn hier vandaag - mijn man, Ido, onze zoon en zijn familie, en ikzelf. Onze twee zonen en mijn broer konden niet komen.

Het is moeilijk voor mij om hier vandaag te staan, maar het is belangrijk om hier vandaag te zijn.

Emoties overweldigden me. Toen ik me voorbereidde op de ceremonie, was ik volledig ondergedompeld in het verleden, en vandaag - is het opnieuw een strijd. Er klinkt opnieuw een klop op de deur.

We staan hier vandaag in naam van de herinnering en voor de herinnering. Mevrouw Zelda, een Israëliische dichteres, schreef: 'Herinnering is de voedende kunstenaar. Selectieve herinnering is de verteller. Veel is in stilte afgedaald en veel is vergeten, met alleen woorden achtergelaten. Toen ik het ene stuk naast het andere plaatste, voelde ik dat niet alleen de herinnering overbleef, maar ook de betekenis.'

Wij zijn de tweede generatie van Holocaustoverlevenden, en velen van ons zijn opgegroeid zonder grootouders, slechts met fragmenten van familie bij ons. We groeiden op met verhalen en herinneringen die we van onze ouders hoorden.

Toen mijn moeder, Sophie Hes, me vertelde over haar huis, zag ik in haar ogen het licht van herinnering, het verdriet, de pijn en de woede. Ik stond mezelf pas toe deze plek te naderen toen ik al dertig was, al moeder. Ik ben voorzichtig genaderd tot de dingen te overweldigend werden voor begrip, en durfde niet verder te gaan.

Vandaag wil ik mijn verhaal over dit huis, het huis van de familie Hes, met jullie delen. Mijn moeder vertelde me over een warm Nederlands huishouden, waar familiewaarden aanwezig waren. Een huis gevuld met muziek, humor, bloemen, boeken en twee zussen die soms ruzie maakten en soms samen lachten.

Opa Bernard, een marskramer van beroep die werkte om voor zijn gezin te zorgen, droomde van een rechtenstudie. Mijn moeder herinnerde hem als een man vol humor, een liefhebber van boeken en gesprekken, toegewijd aan de opvoeding van zijn dochters in manieren, liefde voor literatuur en cultuur.

Oma Selma hield van muziek, bespeelde de piano en zong. Tante Sonja, de jongere zus van mijn moeder, was een gevoelig kind dat van woorden hield. Een getalenteerd meisje dat van jongs af aan verhalen schreef.

De meisjes hielden van school, en het leven was goed. Het was geen huis van overdaad en materiële rijkdom; het was een huis dat overvloedde van ouderschap, familie, sociale verbindingen en cultuur.

Maar in de vroege jaren veertig werd de lucht donker, en de gruwelen van oorlog en antisemitisme omhulden alles. Mijn moeder en Sonja werden van school gestuurd. Er werd een joods kader opgericht, een school voor joodse leraren en studenten, een kader dat geleidelijk uiteenviel naarmate de mensen verdwenen of werden verdreven.

Oma Selma werd ziek van tuberculose, en het leven werd moeilijk voor haar. Mijn moeder, een 16-jarig meisje, nam de verantwoordelijkheid voor het huishouden op zich.

Oma had een gewoonte, misschien kennen sommigen van jullie het: ze stond erop dat de ontbijttafel de avond ervoor werd gedekt.

Op een avond in augustus 1942, na het vallen van de avond, werd er op de deur geklopt, deze deur achter mij. Mijn moeder opende de deur, en twee Nederlandse politieagenten en een andere man, de verklikker Vim Kamp, die later terechtstond en gevangenzat, kwamen om Opa Bernard weg te halen bij zijn familie.

"Met grote vriendelijkheid" vroegen ze of hij iets wilde eten, omdat ze de gedekte tafel zagen.

Opa Bernard was 46 jaar oud toen hij met andere mensen werd meegenomen, van wie Vim Kamp de namen had verstrekt. Mijn moeder heeft hem nooit meer gezien.

Enkele dagen later ontving ze een envelop met een brief op sigarettenpapier, waarin stond dat Opa was gezien in Westerbork en vervolgens per trein naar het oosten was gestuurd, naar Auschwitz.

Dagen gingen voorbij, en de angst was altijd aanwezig. Op een dag kwam de Nederlandse literatuurleraar van mijn moeder, Dr. Jaan van Korstis, een lid van het communistisch verzet, naar het huis en vertelde haar dat het tijd was om onder te duiken.

Hij zou schuilplaatsen regelen, en mijn moeder moest wat spullen inpakken ter voorbereiding.

Een levendig beeld staat in mijn geheugen gegrift. Op verzoek van Oma kocht mijn moeder bloemen, in mijn gedachten zie ik tulpen. Mijn moeder schikte ze op de Bechstein-piano, die later op straat zou worden gegooid. Ze vertrokken met een laatste blik op het huis, schoon, opgeruimd en in bloei.

Mevrouw Van der Linden, hun buurvrouw, kwam Oma ophalen en bracht haar naar het Diakonessenhuis Ziekenhuis, naar Dr. Van Melle. Tante Sonja werd naar een boerderij in Veluwe gebracht, en mijn moeder vond een toevluchtsoord in het huis van Emmy en Freedy Beer in Arenheim.

Sonja, een 13-jarig meisje, moest hard werken zonder voldoende voedsel en werd ziek. Op een dag kwam mevrouw Van der Linden op bezoek, zag haar ernstige toestand en nam haar terug naar Utrecht, naar het ziekenhuis waar haar moeder was.

Om veiligheidsredenen werd Oma overgebracht naar het St. Antonius Ziekenhuis, waar ze bleef tot het einde van de oorlog.

Tante Sonja bezweek aan haar ziekte op 11 mei 1944, op 15-jarige leeftijd. Mijn moeder kreeg de gelegenheid om afscheid van haar te nemen toen ze haar kwamen bezoeken, verkleed als een oude vrouw door mevrouw Van der Linden.

De familie was gebroken, wat rest zijn onze herinneringen, de verhalen en de beelden die in mijn geest blijven hangen.

Als ik mijn kleinkinderen het overlevingsverhaal van mijn vader en moeder vertel, benadruk ik dat er angst en kwaad was, maar er waren ook goede mensen die hun leven riskeerden voor anderen, sommigen van hen betaalden met hun leven voor hun daden van moed.

Zonder deze goede en moedige mensen zouden we hier vandaag niet staan, mijn broer en ik, met onze dierbaren.

Ik wil mijn oprechte dank uitspreken aan jullie allemaal - familie, vrienden en de mensen die ik heb ontmoet op deze reis van het plaatsen van de Stolpersteine.

Ik ben dankbaar voor Mijnie, Marijke, Jim en Fred, voor Annette en Barry Wouters, voor de Stolperstein Foundation en voor iedereen die heeft geholpen om deze herinnering tot leven te brengen.

Ik dank jullie allen dat jullie me opnieuw hebben laten afdalen in ons familieverhaal, en dat jullie me dichterbij in gedachten hebben gebracht bij Opa Bernard, Tante Sonja, en hen en hun herinnering in mijn hart hebben omarmd.

Ada Smit

Utrecht 20/10/2023

